

np. *wyrazić zachwyty oklaskami* używane jest niepoprawne wyrażenie przyimkowe **wyrazić zachwyty przez oklaski*.

4. Orzecznik przybiera regularnie formę narzędnika, jeżeli jest rzeczownikiem lub zaimkiem osobowym, np. *On jest wynalazcą; Chcę być kimś*. Przymiotniki (imiesłowy przymiotnikowe, zaimki dzierżawcze, liczebniki porządkowe, mnożne i wielorakie) przybierają formę narzędnikową tylko w paru typach struktur: a) jako określenia rzeczowników, np. *On jest młodym wynalazcą; Marcin jest początkującym architektem*; b) przy bezokoliczniku i imiesłowie przysłówkowym, np. *Lepiej być mądrym niż bogatym; Będąc wykształconym, zyskasz szansę zdobycia ciekawej pracy*; c) w konstrukcjach symetrycznych, mających w jednym członie rzeczownik, np. *Jak się jest studentem, to się jest ciekawym świata; On nie jest ani kawalerem, ani żonatym*.

Narzędnik jest zastępowany przez mianownik tylko w konstrukcjach potocznych, z pominiętym podmiotem, oraz w formułach zawierających imię i/lub nazwisko, np. *To nasz wychowawca; Brat adwokat, ojciec inżynier; To jest pan Krzysztof Piesiewicz; Jestem Teresa Budzisz-Krzyżanowska*. Por. BIERNIK, CELOWNIK, DOPEŁNIACZ, DOPEŁNIENIE, MIANOWNIK, MIEJSCOWNIK, OKOLICZNIK, ZDANIE, ZWIĄZKI SKŁADNIOWE. (H.J.)

NAWIAS zob. INTERPUNKCJA.

NAZWISKA Nazwiska, obok imion, pseudonimów i przezwisk, tworzą oddzielną klasę nazw własnych. W stosunkach oficjalnych lub półoficjalnych samo nazwisko może reprezentować nazwę osobową, choć bardziej eleganckie jest, nawet w sytuacjach oficjalnych, używanie go łącznie z imieniem. W języku polskim tradycyjnie przyjęty jest szyk: imię + nazwisko. Szyk odwrotny stosowany jest w różnego typu wykazach, spisach alfabetycznych. W innych wypadkach postrzegany jest jako oznaka braku wykształcenia, obycia towarzyskiego. Z punktu widzenia norm poprawnościowych należy go uznać za błędny.

I. ODMIANA NAZWISK MĘSKICH – LICZBA POJEDYNCZA

Wymagania polskiej fleksji nakazują, o ile tylko jest to możliwe, włączanie nazwisk, w tym także obcych, do modeli deklinacyjnych właściwych rzeczownikom pospolitym. Podstawą wyboru odpowiedniego wzoru fleksyjnego jest, zarówno dla nazwisk rodzimych, jak i obcych, postać fonetyczna zakończenia nazwiska, a ściślej jego ostatnia głoska (nie litera!). Tak więc nazwiska zakończone na spółgłoskę oraz samogłoskę *-a* lub *-o* w liczbie pojedynczej odmieniają się jak rzeczowniki, nazwiska zaś zakończone na samogłoski *-i*, *-y*, *-e* przyjmują wzór odmiany przymiotnikowej.

Wśród form fleksyjnych nazwisk – w odróżnieniu od innych rzeczowników – bardzo rzadkie są użycia wołacza, chociaż teoretycznie możliwe jest jego utworzenie. Ma to być może związek z faktem, że w polskiej kulturze zwracanie się do kogoś po nazwisku nie jest zbyt grzeczne. Jeśli jednak okoliczności tego wymagają, należy, używając polskich, męskich nazwisk, pamiętać o konsekwencjach stylistycznych. Tradycyjna forma wołacza, np. *Rogiewiczu, Nowaku*, bywa lekko pretensjonalna, czasem podniosła, utożsamienie zaś jej z postacią mianownikową nazwiska (panie *Rogiewicz*, panie *Nowak*) jest bardzo potoczne.

1. Nazwiska odmieniane według deklinacji rzeczownikowej

A. Nazwiska odmieniane według deklinacji męskoosobowej (4 grupy):

a) Nazwiska męskie zakończone na spółgłoskę miękką: *-ś, -ć, -ź, dź, -ń* oraz *-l, -j*, np. polskie: *Świrgoń, Orłoś, Bugaj, Piechal, Kuć*; obce: *Montaigne* [wym. *Mateń a. Monteń*], *Nagy* [wym. *Nodź*], *Barány* [wym. *Barań*], *Andrić, Benešić* [wym. *Beneszić*], *Hemingway* [wym. *Heminglej*, rzad. *Heminglej*], *Kodaly* [wym. *Kodaj*], *Berkeley* [wym. *Berklej*], *Zoll* [wym. *Col*], *Little* [wym. *Litl*], *Brogie* [wym. *Broj*], *Tołstoj*, odmieniają się analogicznie do męskoosobowych rzeczowników pospolitych o takim samym zakończeniu (np. *dziadunio*).

Ten sam model odmiany mają nazwiska zakończone na *-o*, poprzedzone jedną z wyżej wymienionych głosek (*ź, ć, ś, dź, ń, j, l*), np. polskie: *Puzio, Cyzio*, obce: *Pirandello* [wym. *Pirandello*], *Uccello* [wym. *Uczello*], *Boccaccio* [wym. *Bokaczjo*], *Badoglio* [wym. *Badoljo*], *d'Annunzio* [wym. *Danuncjo*].

Wzór:

DB.	<i>Kucia</i>	<i>Montaigne'a</i>	<i>Hemingwaya</i>	<i>Uccella</i>	<i>dziadunia</i>
C.	<i>Kuciowi</i>	<i>Montaigne'owi</i>	<i>Hemingwayowi</i>	<i>Uccellowi</i>	<i>dziaduniowi</i>
N.	<i>Kuciem</i>	<i>Montaigne'em</i>	<i>Hemingwayem</i>	<i>Uccellem</i>	<i>dziaduniem</i>
Ms.	<i>Kuciu</i>	<i>Montaigne'u</i>	<i>Hemingwayu</i>	<i>Uccellu</i>	<i>dziaduniu</i>

UWAGA!

1. W nazwiskach, w których w wygłosie występuje nie wymawiana samogłoska *e*, np. *Little* [wym. Litl], *Montaigne* [wym. Ma-teń a. Monteń], *Gable* [wym. Gebł], *Doyle* [wym. Dojl], *Broglie* [wym. Broj], *Braille* [wym. Brajl], *Corneille* [wym. Kornej], końcówkę fleksyjną odziera się od oryginalnej postaci nazwiska apostrofem:

Wzór:

DB.	<i>Gable'a</i>	<i>Braille'a</i>	<i>Broglie'a</i>	<i>Doyle'a</i>
C.	<i>Gable'owi</i>	<i>Braille'owi</i>	<i>Broglie'owi</i>	<i>Doyle'owi</i>
N.	<i>Gable'em</i>	<i>Braille'em</i>	<i>Broglie'em</i>	<i>Doyle'em</i>
Ms.	<i>Gable'u</i>	<i>Braille'u</i>	<i>Broglie'u</i>	<i>Doyle'u</i>

2. Odmieniając nazwiska polskie dwu- lub więcejsylabowe, w których wygłosowe spółgłoski *-ń*, *-ć* są poprzedzone samogłoską *e* (zachodzi to w zakończeniach *-eń*, *-eć*), w przypadkach innych niż mianownik opuszcza się *e*, jeśli tak jest w równobrzmiących rzeczownikach pospolitych: *Kamień* – D. *Kamienia* (nie: *Kamnia), bo *kamień* – D. *kamienia*; *Kwiecień* – D. *Kwietnia* (nie: *Kwiecienia), bo *kwiecień* – D. *kwietnia*.

W nazwiskach nie mających odpowiedników wśród rzeczowników pospolitych o zachowaniu lub opuszczeniu *e* w przypadkach zależnych decyduje tradycja odmiany, np. *Woleń* – D. *Wolenia*, ale: *Stepień* – D. *Stepnia*.

W jednosylabowych nazwiskach na *-eń*, *-eć* samogłoska *e* zostaje w odmianie zachowana, np. *Bień* – D. *Bienia*, *Kmieć* – D. *Kmiecia*.

3. Nazwiska polskie zakończone na *-el*, jeśli tylko w równobrzmiących z nimi rzeczownikach pospolitych tracą w odmianie samogłoskę *e*, odmieniane są z opuszczeniem jej w przypadkach zależnych, np. *Wróbel* – D. *Wróbla* (nie: *Wróbela), bo *wróbel* – D. *wróbla*; *Dekiel* – D. *Dekla* (nie: *Dekiela), bo *dekiel* – D. *dekla*.

W nazwiskach Polaków o postaci nietożsamej z rzeczownikiem pospolitym najczęściej w przypadkach zależnych zachowuje się *e*, np. *Lelewel* – D. *Lelewela*; *Korbel* – D. *Korbela*.

W nazwiskach pochodzenia obcego na *-el* o zachowaniu lub opuszczeniu *e* w odmianie decyduje najczęściej stopień adaptacji nazwiska do języka polskiego. Tak więc nazwiska mające na gruncie polskim dłuższą tradycję, jak *Hegel*, *Wedel*, *Mendel*, także: *Havel*, na ogół tracą w odmianie *e*: *Hegel* – D. *Hegla*, *Wedel* – D. *Wedla*, *Mendel* – D. *Mendla*, *Havel* – D. *Havla*.

W odmianie nazwisk osób współcześnie żyjących, nazwisk nie dość ugruntowanych w polskiej tradycji językowej, najczęściej zachowuje się *e*, np. *Orwell* – D. *Orwella*, *Fernandel* – D. *Fernandela*, *Cromwell* – D. *Cromwella*, *Kinkel* – D. *Kinkela*.

Wyjątek stanowią nazwiska francuskie, w których ostatnia sylaba jest akcentowana, np. *Claudel* [wym. Klodel]. Zawsze zachowujemy w ich odmianie samogłoskę *e*: *Claudel* – D. *Claudela*, *Ravel* – D. *Ravela*.

b) Nazwiska męskie zakończone na spółgłoskę historycznie miękką, a więc *-c*, *-cz*, *-dź*, *-sz*, *-ż* (także zapisywane jako *rz*), np. polskie: *Przybysz*, *Mazowiec*, *Bohomolec*, *Drawicz*, *Magdziarz*, obce: *Toeplitz* [wym. Teplic], *Delaroche* [wym. Delarosz], *Leibniz* [wym. Lajbnic], *Nitsch* [wym. Nicz], *Savage* [wym. Saważ], *Lelouch* [wym. Lelusz], *Mackintosh* [wym. Mekin-tosz], *Lodge* [wym. Łodź], tworzą II grupę deklinacyjną nazwisk (np. *piekarz*).

Wzór:

DB.	<i>Staszica</i>	<i>Leibniza</i>	<i>piekarza</i>
C.	<i>Staszicowi</i>	<i>Leibnizowi</i>	<i>piekarzowi</i>
N.	<i>Staszicem</i>	<i>Leibnizem</i>	<i>piekarzem</i>
Ms.	<i>Staszicu</i>	<i>Leibnizu</i>	<i>piekarzu</i>

UWAGA!

1. W nazwiskach, w których w wygłosie występuje nie wymawiana samogłoska *e*, np. *Delaroché* [wym. Delarosz], *Savage* [wym. Saważ], *Lodge* [wym. Lodź], w zapisie końcówki fleksyjne oddzielamy od oryginalnej postaci nazwiska apostrofem:

Wzór:

DB.	<i>Delaroché'a</i>	<i>Savage'a</i>	<i>Lodge'a</i>
C.	<i>Delaroché'owi</i>	<i>Savage'owi</i>	<i>Lodge'owi</i>
N.	<i>Delaroché'em</i>	<i>Savage'em</i>	<i>Lodge'em</i>
Ms.	<i>Delaroché'u</i>	<i>Savage'u</i>	<i>Lodge'u</i>

2. W nazwiskach polskich zakończonych łącznikiem *-ec* w przypadkach zależnych *e* zostaje opuszczone, jeśli w tożsamym brzmieniowo rzeczowniku pospolitym jest opuszczane, np. *Lipiec* – D. *Lipca* (nie: *Lipieca), bo *lipiec* – D. *lipca*; *Malec* – D. *Malca* (nie: *Maleca), bo *malec* – D. *malca*.

W nazwiskach nie mających odpowiedników wśród rzeczowników pospolitych o zachowaniu lub opuszczeniu *e* w odmianie decyduje swojskość lub obcość nazwiska, np. *Wujec* – D. *Wujca*, *Janiec* – D. *Jańca*, *Pawelec* – D. *Pawelca*, ale: *Perec* – D. *Pereca*.

W jednosylabowych nazwiskach na *-ec* zawsze w odmianie zachowujemy *e*, np. *Stec* – D. *Steca*.

c) Nazwiska męskie zakończone na spółgłoskę *-k*, *-g*, *-ch* (zapisywane jako litera *h* lub dwuznak *ch*), np. polskie: *Stańczyk*, *Syryjczyk*, *Pieróg*, *Pach*, *Bodych*, *Pawlak*, *Szczepanik*, *Walczak*, *Ostroróg*, obce: *Spock* [wym. Spok], *Signac* [wym. S-iniak], *Remarque* [wym. Remark], *Lebesgue* [wym. Lebek], *Locke* [wym. Lok], *van Gogh* [wym. wan Gog], *Young* [wym. Janjk, rzad. Jank], *Offenbach* [wym. Ofenbach], *Bessmertnych*, *Maetternich* [wym. Metternich], odmieniamy jak analogiczne męskie rzeczowniki pospolite (np. *rolnik*).

Wzór:

DB.	<i>Syryjczyka</i>	<i>Spocka</i>	<i>Signaca</i>	<i>Remarque'a</i>	<i>rolnika</i>
C.	<i>Syryjczykowi</i>	<i>Spockowi</i>	<i>Signacowi</i>	<i>Remarque'owi</i>	<i>rolnikowi</i>
N.	<i>Syryjczykiem</i>	<i>Spockiem</i>	<i>Signakiem</i>	<i>Remarkiem</i>	<i>rolnikiem</i>
Ms.	<i>Syryjczyku</i>	<i>Spocku</i>	<i>Signacu</i>	<i>Remarque'u</i>	<i>rolniku</i>
W.	<i>Syryjczyku</i>	<i>Spocku</i>	<i>Signacu</i>	<i>Remarque'u</i>	<i>rolniku</i>

UWAGA!

1. Odmieniając nazwiska polskie dwu- lub więcejsylabowe, w których wygłosowa głoska *-k* jest poprzedzona samogłoską *e*, zawsze opuszczamy tę samogłoskę w przypadkach zależnych, gdy jest ona opuszczana w równobrzmiących rzeczownikach pospolitych, np. *Dudek* – D. *Dudka* (nie: *Dudeka), bo *dudek* – D. *dudka*; *Wołek* – D. *Wołka* (nie: *Wołka), bo *wołek* – D. *wołka*.

W pozostałych nazwiskach, jak w wypadku nazwisk zakończonych na *-ec*, *-eć*, *-eń*, o opuszczeniu lub zachowaniu *e* w odmianie decyduje tradycja. Najczęściej jest ono opuszczane, np. *Peszek* – D. *Peszka*, *Goncarek* – D. *Goncarka*.

W jednosylabowych nazwiskach na *-ek* zawsze zachowujemy w odmianie *e*, np. *Rek* – D. *Reka*, *Skrzek* – D. *Skrzeka*.

Także nazwiska jednosylabowe typu *Mech* zachowują w swej odmianie *e*, nawet jeśli tożsame z nimi brzmieniowo rzeczowniki pospolite odmieniają się, tracąc w przypadkach zależnych *e*: *Mech* – D. *Mecha*, chociaż *mech* – *mchu*.

2. W nazwiskach obcych, w których spółgłoska *k* jest w piśmie oddawana przez literę *c*, np. *Mauriac* [wym. Moriak], *Signac* [wym. S-iniak], lub połączenie liter *-que*, np. *Remarque* [wym. Remark], *Braque* [wym. Brak] zapis formy nazwiska w narzędniku odpowiada jego brzmieniu, a więc: *Mauriac* – N. *Mauriakiem* (nie: *Mauriaciem), *Signac* – N. *Signakiem* (nie: *Signaciem), *Remarkiem* (nie: **Remarque'em*), *Brakiem* (nie: **Braque'em*).

d) Nazwiska zakończone na spółgłoskę twardą (*b*, *p*, *d*, *t*, *w*, *f*, *m*, *n*, *r*, *s*, *z*, *ł*), np. polskie: *Kot*, *Szczygieł*, *Kamas*, *Kabat*, obce: *Kaiser* [wym. Kajzer], *Denikin*, *Jespersen*, *Kryłow*, *Racine* [wym. Ras-in], *Lafayette* [wym. Lafajet], *Laplace* [wym. Laplas], *Voltaire* [wym. Wolter],

Oniegin, *Barysznikow* odmieniają się jak męskie rzeczowniki deklinacji twar-dotematowej (np. *student*).

Ten sam wzór odmiany mają nazwiska niesłowiańskie zakończone na samogłoskę *-o* poprzedzoną spółgłoską twardą (*b, p, d, t, w, f, m, n, r, s, z, ł*), np. *Canaletto*, *Tasso*, *Valentino*, *Belmondo*.

Wzór:

DB.	<i>Kota</i>	<i>Canaletta</i>	<i>Tassa</i>	<i>Racine'a</i>	<i>Kryłowa</i>	<i>studenta</i>
C.	<i>Kotowi</i>	<i>Canalettowi</i>	<i>Tassowi</i>	<i>Racine'owi</i>	<i>Kryłowowi</i>	<i>studentowi</i>
N.	<i>Kotem</i>	<i>Canalettem</i>	<i>Tassem</i>	<i>Racine'em</i>	<i>Kryłowem</i>	<i>studentem</i>
Ms.	<i>Kocie</i>	<i>Canaletcie</i>	<i>Tassie</i>	<i>Racinie</i>	<i>Kryłowie</i>	<i>studencie</i>

W podobny sposób traktujemy nazwiska francuskie zakończone na spółgłoskę lub na samogłoskę, po której jednak występuje nie wymawiana, to jest oddawana wyłącznie w piśmie, spółgłoska, np. *Rimbaud* [wym. Rembo], *Manet* [wym. Mane], *Camus* [wym. Kami], *Lorrain* [wym. Lore], *Lavoisier* [wym. Lawuazje], *Maritain* [wym. Marite], *Massenet* [wym. Masene], *Chamfort* [wym. Szamfor].

W takich nazwiskach w przypadkach zależnych w wymowie uwzględniamy tę niesłyszalną w mianowniku spółgłoskę: DB. *Camusa* [wym. Kamisa], C. *Camusowi* [wym. Kamisowi], DB. *Maneta* [wym. Maneta], C. *Manetowi* [wym. Manetowi], DB. *Chamforta* [wym. Szamforta], C. *Chamfortowi* [wym. Szamfortowi].

UWAGA!

1. W nazwiskach obcych zakończonych na *-o*, które jest poprzedzone podwójną spółgłoską twardą (*p, b, d, t, w, f, m, n, r, s, z*), np. *Canaletto* [wym. Kanaletto], *Tasso* [wym. Tasso], w miejscowniku przed końcówką *-e* zmiękczeniu ulega tylko druga głoska, a cała grupa spółgłoskowa nie ulega w wymowie uproszczeniu: *Canaletto* – Ms. *Canaletcie* [wym. Kanaletcie, nie: Kanalecie], *Tasso* – Ms. *Tassie* [wym. Tassie, nie: Tasie].

2. Miejscownik nazwisk zakończonych w wymowie spółgłoską *-t*, oddawaną w piśmie przez połączenia liter *-oe, -au, -aw, -ow, -owe*, np. *Monroe* [wym. Monroł], *Longfellow* [wym. Lonkfeloł], *Landau* [wym. Landał], *Shaw* [wym. Szoł], *Marlowe* [wym. Marłoł] przyjmuje postać mianownika, tzn. *o Shaw*, *o Landau* itd., w takim wypadku pożądane jest poprzedzenie nie odmienionego nazwiska odmienionym imieniem, tytułem lub innym wyrazem, np. *o Bernardzie Shaw*, *o profesorze Landau* itd.

W nazwiskach zakończonych na *-oe*, np. *Monroe*, żywa jest tradycja ich odmiany przymiotnikowej (np. *doktryna Monroego*). Z uwagi na stopień jej rozpowszechnienia należy ją uznać za równie poprawną jak odmiana rzeczownikowa.

3. Nazwiska polskie zakończone na *-ąb, -eł, -oł*, np. *Kociół*, *Koziół*, *Jarząb*, mogą odmieniać się w dwojaki sposób:

a) bez wymian głoskowych właściwych analogicznym rzeczownikom pospolitym: *Kociół* – D. *Kocioła*, *Koziół* – D. *Koziela*, *Jarząb* – D. *Jarząba*;

b) z zachowaniem wymian: *Kociół* – D. *Koćła*, *Koziół* – D. *Koźła*, *Jarząb* – D. *Jarzęba*.

Drugi z podanych sposobów odmiany uchodzi za mniej staranny. Należy pamiętać, że w nazwiskach jednosylabowych dopuszczalny jest tylko pierwszy z podanych wyżej modeli odmiany, np. *Dąb* – D. *Dąba* (nie: *Dęba, nie: *Dębu).

4. Nazwiska rosyjskie na *-ow, -ew, -in* w przypadkach zależnych powinny być akcentowane zgodnie z polskim zwyczajem językowym, tj. na przedostatniej sylabie od końca, np. [Barysznikowa, nie: Barysznikowa], [Winogradowa, nie: Winogradowa], [Niekrasowa, nie: Niekrasowa], [Puszkina, nie: Puszkińska], [Rasputina, nie: Rasputina], [Bestużewa, nie: Bestużewa], [Bierdiajewa, nie: Bierdiajewa].

Za nieuzasadnioną należy uznać ich odmianę według wzoru przymiotnikowego, tak jak w języku rosyjskim, np. *Romanowego, o *Romanowym itd.

5. Nazwiska polskie zakończone na *-ów*, np. *Józków*, odmienia się z zachowaniem wymiany *o : ó* (D. *Józkowa*, C. *Józkowowi* itd.).

6. Nazwiska na *-er*, podobnie jak rzeczowniki pospolite (np. *kelner*, *szwagier*), odmieniają się z zachowaniem *-e* ruchomego lub – rzadziej – nie, np. *Romer* – D. *Romera*, *Mahler* [wym. Maler] – D. *Mahlera*, *Kromer* – D. *Kromera*, *Weber* – D. *Webera*, ale: *Szuster* – D. *Szustra*.

O sposobie odmiany decydują różne czynniki, przede wszystkim: stopień utrwalenia nazwiska w języku polskim, zwyczaj językowy.

7. W zapisanych nazwiskach obcych z niemym elementem fonetycznym w wygłosie, np. *Barthes* [wym. Bart], *Descartes* [wym. Dekart], *Laplace* [wym. Laplas], końcówki fleksyjne oddzielamy od oryginalnej postaci nazwiska apostrofem. Tylko w miejscowniku ich postać graficzna jest tożsama z brzmieniową: DB. *Barthes'a* [wym. Barta], *Laplace'a* [wym. Laplasa], C. *Barthes'owi* [wym. Bartowi], *Laplace'owi* [wym. Laplasowi], N. *Barthes'em* [wym. Bartem], *Laplace'em* [wym. Laplasem], Ms. *Barcie* (nie: *Barthesie), *Laplasie* (nie: **Laplace'e*).

8. Nazwiska zakończone na spółgłoskę oznaczaną w piśmie przez podwójną literę, np. *Weismann* [wym. Wajzman], *Weiss* [wym. Wajs], *Neumann* [wym. Nojman], *Heinemann* [wym. Hajneman], *Beckett* [wym. Beket], *Schumann* [wym. Szuman], *Dürrenmatt* [wym. Direnmat], *Waldorff* [wym. Waldorf], zachowują tę podwójność liter w pisowni, lecz nie w wymowie, np. *Beckettcie* [wym. Bekecie, nie: Beketcie], *Mannie* [wym. Manie, nie: Mannie], *Dürrenmattcie* [wym. Direnmacie, nie: Direnmatcie], *Weissie* [wym. Wajsie, nie: Wajssie].

2. Nazwiska męskie odmieniane według deklinacji żeńskiej (4 grupy)

A. Nazwiska zakończone na *-a* po spółgłosce miękkiej: *ś, ź, ć, dź, ń* i po głosek *-j* lub *-l*, np. polskie: *Cieśla*, *Okrzeja*, *Kania*, *Kasia*, *Kardela*, *Zieja*, obce: *Goya* [wym. Goja], *Borgia* [wym. Bordźja], *Campanella* [wym. Kampanella], *Coppola* [wym. Kopoła], *Zola*, przyjmują wzór odmiany żeńskich rzeczowników miękotematowych (np. *niania*, *szyja*).

Wzór:

DCMs.	<i>Goi</i>	<i>Zoli</i>	<i>Kani</i>	<i>niani</i>	<i>szyi</i>
B.	<i>Goyę</i>	<i>Zolę</i>	<i>Kanię</i>	<i>nianię</i>	<i>szyję</i>
N.	<i>Goyą</i>	<i>Zolą</i>	<i>Kanią</i>	<i>nianią</i>	<i>szyją</i>

B. Nazwiska męskie zakończone na samogłoskę *-a* poprzedzoną spółgłoską historycznie miękką: *c, cz, dz, dź, sz, ź* (także zapisywane jako *rz*), np. *Bończa*, *Dymsza*, *Rajca* tworzą wzór odmiany analogiczny do pospolitych rzeczowników żeńskich grupy II (np. *taca*, *tarcza*).

Wzór:

DCMs.	<i>Bończy</i>	<i>Dymszy</i>	<i>Rajcy</i>	<i>tacy</i>	<i>tarczy</i>
B.	<i>Bończę</i>	<i>Dymszę</i>	<i>Rajcę</i>	<i>tacę</i>	<i>tarczę</i>
N.	<i>Bończę</i>	<i>Dymszą</i>	<i>Rajcę</i>	<i>tacą</i>	<i>tarczą</i>

C. Nazwiska męskie zakończone na samogłoskę *-a* oraz słowiańskie (w tym polskie) nazwiska zakończone na *-o*, w obu wypadkach poprzedzone spółgłoską *-k, -g, -ch* (zapisaną jako litera *h* lub dwuznak *ch*), np. *Religa*, *Szajnocha*, *Sinko*, *Loska*, *Pociecha*, *Chodźko*, *Szewczenko*, *Ortega*, *Żwirko*, *Żizka*, *Gonzaga*, *Huizinga*, odmieniamy według III deklinacji żeńskiej (np. *matka*).

Wzór:

D.	<i>Religi</i>	<i>Żizki</i>	<i>Żwirki</i>	<i>matki</i>
CMs.	<i>Relidze</i>	<i>Żizce</i>	<i>Żwirce</i>	<i>matce</i>
B.	<i>Religę</i>	<i>Żizkę</i>	<i>Żwirkę</i>	<i>matkę</i>
N.	<i>Religą</i>	<i>Żizką</i>	<i>Żwirką</i>	<i>matką</i>

D. Nazwiska męskie zakończone na samogłoskę *-a* poprzedzoną spółgłoską twardą: *b, p, d, t, w, f, z, s, r, ł, m, n*, np. polskie: *Gembara*, *Wojtyła*, *Zawada*, *Kuźma*, *Pawlina*, obce: *Gambetta*, *Neruda*, *Barbarossa*, *Waza*, *O'Hara*, oraz nazwiska słowiańskie zakończone na *-o* poprzedzone spółgłoską twardą (*b, p, d, t, w, f, z, s, r, ł*), np. *Sidło*, *Lato*, *Kopyto*, *Różyłło*, odmieniają się jak pospolite rzeczowniki rodzaju żeńskiego grupy IV (np. *bona*).

Wzór:

D.	<i>Gambetty</i>	<i>Nerudy</i>	<i>Wojtyły</i>	<i>Laty</i>	<i>Kopyty</i>	<i>bony</i>
CMs.	<i>Gambetcie</i>	<i>Nerudzie</i>	<i>Wojtyle</i>	<i>Lacie</i>	<i>Kopycie</i>	<i>bonie</i>
B.	<i>Gambettę</i>	<i>Nerudę</i>	<i>Wojtyłę</i>	<i>Latę</i>	<i>Kopytę</i>	<i>bonę</i>
N.	<i>Gambettą</i>	<i>Nerudą</i>	<i>Wojtyłą</i>	<i>Latą</i>	<i>Kopytą</i>	<i>boną</i>

UWAGA!

W nazwiskach obcych zakończonych na *-a*, które poprzedza podwójna spółgłoska twarda (*p, b, d, t, w, f, m, n, r, s, z*), np. *Gambetta* [wym. Gambetta], *Barbarossa* [wym. Barbarossa] w miejscowniku przed końcówką *-e* zmiękczeniu ulega tylko druga spółgłoska, a cała grupa spółgłoskowa nie ulega w wymowie uproszczeniu: Ms. *Gambecie* [wym. Gambecie, nie: Gambeciel], Ms. *Barbarossie* [wym. Barbarossie, nie: Barbarosie].

3. Nazwiska męskie odmieniane według deklinacji przymiotnikowej

Według modelu przymiotnikowego należy odmieniać większość nazwisk zakończonych na samogłoski *-i, -y, -e*.

A. Nazwiska męskie zakończone na głoskę *-i*, np. polskie: *Jankowski, Bielicki*, obce: *Brodski, Komenský* [wym. Komenski], *Radetzky* [wym. Radecki], *Andreotti, Vivaldi, Verdi, Zanussi, Torricelli* [wym. Toriczelli], *Brunelleschi* [wym. Bruneleski], *Bacciarelli* [wym. Bacziarelli], *Rossini* [wym. Ros-ini], uzyskują podczas odmiany końcówki fleksyjne analogiczne do przymiotników rodzaju męskiego o temacie fleksyjnym zakończonym na spółgłoskę miękką (np. *tani*).

Wzór:

DB.	<i>Jankowskiego</i>	<i>Radetzkiego</i>	<i>Verdiego</i>	<i>Torricellego</i>	<i>taniego</i>
C.	<i>Jankowskiemu</i>	<i>Radetzkiemu</i>	<i>Verdiemu</i>	<i>Torricellemu</i>	<i>taniemu</i>
NMs.	<i>Jankowskim</i>	<i>Radetzkim</i>	<i>Verdim</i>	<i>Torricellim</i>	<i>tanim</i>

UWAGA!

1. Nazwiska wschodniosłowiańskie na *-ckij, -skij, -ckoj, -skoj*, np. *Ruckoj, Bogorodckij*, traktujemy w odmianie tak, jakby były zakończone na *-cki, -ski*, a więc: D. *Ruckiego, Bogorodckiego*.

2. W pisowni nazwisk zakończonych na *-i* po spółgłosce *-l* w przypadkach zależnych przed samogłoskami *-i* wypada, a miękka głoska *-l'* ulega stwardnieniu, przechodząc w *-l*, np. *Torricelli* – D. *Torricellego* (nie: *Torricelliego), *Botticelli* – D. *Botticellego* (nie: *Botticelliego) itd.

3. W nazwiskach pochodzenia słowiańskiego, w których wygłosowe *-i* jest oddane przez literę *y*, np. *Dobrovský, Chomsky, Kandinsky, Radetzky, Komenský*, w przypadkach zależnych zachowujemy zapis zgodny z polską tradycją, a więc:

Wzór:

DB.	<i>Chomskiego</i>	<i>Komenskiego</i>	<i>Kandinskiego</i>
C.	<i>Chomskiemu</i>	<i>Komenskiemu</i>	<i>Kandinskiemu</i>
NMs.	<i>Chomskim</i>	<i>Komenskim</i>	<i>Kandinskim,</i>

albo pozostawiamy w odmianie pełną formę graficzną nazwiska, a końcówki dopisujemy po apostrofie w dopełniaczu, celowniku i bierniku, np. DB. *Chomsky'ego, Kandinsky'ego*, C. *Chomsky'emu, Kandinsky'emu*. W narzędniku i miejscowniku stosujemy zapis zgodny z wymową: NMs. *Chomskim, Kandinskim*.

B. Nazwiska męskie zakończone na samogłoskę *-y*, np. polskie: *Borowy, Żelazny, Konieczny*, obce: *Walezy, Batory, Budionny, Salisbury* [wym. *Solzbery*], *Scudéry* [wym. *Skuderi*], *Medveczky* [wym. *Miedwiecki*], uzyskują podczas odmiany końcówki fleksyjne analogiczne do przymiotników rodzaju męskiego o temacie fleksyjnym zakończonym na spółgłoskę twardą (np. *trudny*).

Wzór:

DB.	<i>Batorego</i>	<i>Żelaznego</i>	<i>Salisbury'ego</i>	<i>trudnego</i>
C.	<i>Batoremu</i>	<i>Żelaznemu</i>	<i>Salisbury'emu</i>	<i>trudnemu</i>
NMs.	<i>Batorym</i>	<i>Żelaznym</i>	<i>Salisburym</i>	<i>trudnym</i>

UWAGA!

1. W nazwiskach niesłowiańskich typu *Salisbury*, *Perry*, *Debussy*, *Scudéry* końcówki fleksyjne oddzielamy od oryginalnej postaci nazwiska apostrofem. Nie dotyczy to miejscownika i narzędnika:

Wzór:

DB.	<i>Kennedy'ego</i> [wym. Kenediego]	<i>Debussy'ego</i> [wym. Debis-iego]	<i>Perry'ego</i> [wym. Periego]
C.	<i>Kennedy'emu</i> [wym. Kenediemu]	<i>Debussy'emu</i> [wym. Debis-iemu]	<i>Perry'emu</i> [wym. Periemu]
NMs.	<i>Kennedym</i> [wym. Kenedim, dopuszczalne: Kenedim]	<i>Debussym</i> [wym. Debis-im]	<i>Perrym</i> [wym. Perim]

2. W nazwiskach węgierskich typu *Horthy* [wym. Horti] końcówek fleksyjnych nie oddziela się apostrofem, np. *M. Horthy* [wym. Horti], *D. Horthyego* [wym. Hortiego], *C. Horthyemu* [wym. Hortiemu], *NMs. Horthym* [wym. Hortim].

Zasada zachowania mianownikowego -y przed końcówkami dalszych przypadków nie dotyczy nazwisk węgierskich spolszczonych, np. *Batory*, *Rakoczy*, a więc:

M.	<i>Batory</i>	<i>Rakoczy</i>
DB.	<i>Batorego</i>	<i>Rakoczego</i>
C.	<i>Batoremu</i>	<i>Rakoczemu</i>
NMs.	<i>Batorym</i>	<i>Rakoczym</i>

3. Słowiańskie nazwiska Węgrów zakończone na -szky, -czky zachowują w mianowniku formę oryginalną, natomiast w przypadkach zależnych uzyskują postać spolszczoną, np.:

M.	<i>Medveczky</i>
DB.	<i>Medveckiego</i>
C.	<i>Medveckiemu</i>
NMs.	<i>Medveckim</i>

C. Nazwiska męskie zakończone na samogłoskę -e, w piśmie oddawaną przez różne litery lub ich połączenia (e, ée, eu, ais), np. *Dante*, *Reszke*, *Wende*, *Rilke*, *Littré* [wym. Litre], *Mallarmé* [wym. Malarme], *Montesquieu* [wym. Monteskie], *Rabelais* [wym. Rable], *Resnais* [wym. Rene] są odmieniane jak przymiotniki w rodzaju nijakim (np. *trudne*). Różnica dotyczy narzędnika i miejscownika: w tych przypadkach nazwiska mają końcówkę fleksyjną -em (nie jak przymiotniki -ym).

Wzór:

DB.	<i>Dantego</i>	<i>Littrego</i> [wym. Litre]	<i>Montesquieugo</i> [wym. Mąteskiego]	<i>trudnego</i>
C.	<i>Dantemu</i>	<i>Littremu</i> [wym. Litremu]	<i>Montesquieumu</i> [wym. Mąteskiemu]	<i>trudnemu</i>
NMs.	<i>Dantem</i>	<i>Littrem</i> [wym. Litrem]	<i>Montesquieuem</i> [wym. Mąteskiem]	<i>trudnym</i> (!)

UWAGA!

1. W nazwiskach, w których samogłoska -e jest w piśmie oddana przez połączenie liter -ais, np. *Resnais* [wym. Rene], *Rabelais* [wym. Rable], *Beaumarchais* [wym. Bomarsze], oddzielamy końcówki fleksyjne od oryginalnej postaci nazwiska za pomocą apostrofu:

Wzór:

DB.	<i>Rabelais'go</i> [wym. Rablego]	<i>Resnais'go</i> [wym. Renego]
C.	<i>Rabelais'mu</i> [wym. Rablemu]	<i>Resnais'mu</i> [wym. Renemu]
NMs.	<i>Rabelais'm</i> [wym. Rablem]	<i>Resnais'm</i> [wym. Renem]

II. ODMIANA NAZWISK MĘSKICH – LICZBA MNOGA

Nazwiska są czasem używane w odniesieniu do większej liczby osób. Stosowana wówczas forma liczby mnogiej odnosi się do wszystkich członków jednej rodziny, określonej liczby jej reprezentantów (np. *bracia Jabłonowscy*) albo też par małżeńskich.

W liczbie mnogiej męskie nazwy osobowe mogą odmieniać się tylko według dwóch wzorów deklinacyjnych: rzeczownikowego męskoosobowego i przymiotnikowego rodzaju męskiego.

1. Nazwiska odmieniane według modelu rzeczownikowego

Odmianę rzeczownikową mają wszystkie nazwiska zakończone w M. lp na spółgłoskę lub na samogłoskę *-a, -e, -o*, np. polskie: *Wajda, Mach, Sidło, Szafraniec*, obce: *Montgolfier* [wym. Małolfje], *Romanow, Brandstaetter* [wym. Brantszteter], *Lumière* [wym. Limier].

Uzyskują one w M. lm końcówkę *-owie* i odmieniają się analogicznie do rzeczownika *psycholog* w lm (*psychologowie*).

Wzór:

M.	<i>Pociechowie</i>	<i>Montgolfierowie</i>	<i>Lumière'owie</i>	<i>psychologowie</i>
DB.	<i>Pociechów</i>	<i>Montgolfierów</i>	<i>Lumière'ów</i>	<i>psychologów</i>
C.	<i>Pociechom</i>	<i>Montgolfierom</i>	<i>Lumière'om</i>	<i>psychologom</i>
N.	<i>Pociechami</i>	<i>Montgolfierami</i>	<i>Lumière'ami</i>	<i>psychologami</i>
Ms.	<i>Pociechach</i>	<i>Montgolfierach</i>	<i>Lumière'ach</i>	<i>psychologach</i>

Współcześnie coraz powszechniejszy jest zwyczaj pozostawiania w liczbie mnogiej obcych nazwisk opisywanego typu bez odmiany. Dotyczy to sytuacji, gdy stojący przy nazwisku rzeczownik pospolity jednoznacznie wskazuje na to, że nazwisko odnosi się do większej liczby osób. Z uwagi na praktykę językową w tym zakresie należy ten zwyczaj usankcjonować i za poprawną uznać np. formę mianownika lm: *bracia Lumière* (obok *bracia Lumière'owie*). Bez rzeczownika *bracia* obowiązuje tylko postać mianownika z końcówką fleksyjną *-owie*. Możliwość nieodmieniańia tego typu nazwisk nie dotyczy nazwisk polskich. Poprawne są tylko formy: *bracia Nowakowie* (nie: **bracia Nowak*), *Piotr i Paweł Strzelczykowie* (nie: **Piotr i Paweł Strzelczyk*). Tak samo jest z nazwami par małżeńskich. Poprawna jest tylko forma: *państwo Bralczykowie* (nie: **państwo Bralczyk*), *Zofia i Jan Pocięjowie* (nie: **Zofia i Jan Pocięj*).

UWAGA!

Nazwiska rosyjskie zakończone na *-ow*, podobnie jak w liczbie pojedynczej, mają odmianę rzeczownikową, zatem odmiana wzorowana na rosyjskiej – przymiotnikowa jest błędna, np.:

Wzór:

M.	<i>Romanowowie</i>	(nie: <i>*Romanowie</i>)
DB.	<i>Romanowów</i>	(nie: <i>*Romanowych</i>)
C.	<i>Romanowom</i>	(nie: <i>*Romanowym</i>)
N.	<i>Romanowami</i>	(nie: <i>*Romanowymi</i>)
Ms.	<i>Romanowach</i>	(nie: <i>*Romanowych</i>)

2. Nazwiska odmieniane według modelu przymiotnikowego

Nazwiska odmieniające się w liczbie mnogiej według wzoru przymiotnikowego tworzą 3 grupy:

1. Nazwiska męskie zakończone w M. lp na *-i* po przyrostkach *-sk-, -ck-, -dzk-*, np. *Ciechowski, Sawicki, Zawadzki*, w M. lm uzyskują odpowiednio końcówki *-scy, -ccy, -dzczy*: *Ciechowscy, Sawiccy, Zawadzcy*.

2. Nazwiska męskie zakończone w M. lp na *-i* bez poprzedzającego przyrostka, np. *Conti, Pini, Boni*, mają w M. lm końcówkę rzeczownikową *-owie*, jednak w przypadkach zależnych uzyskują końcówki typowe dla deklinacji przymiotnikowej.

Wzór:

M.	<i>Contiowie</i>	<i>Boniowie</i>
DB.	<i>Contich</i> (nie: * <i>Contiów</i>)	<i>Bonich</i>
C.	<i>Contim.</i>	<i>Bonim</i>
N.	<i>Contimi</i>	<i>Bonimi</i>
Ms.	<i>Contich</i>	<i>Bonich</i>

3. Nazwiska męskie zakończone w M. lp na -y, mające postać przymiotników, np. *Lepszy, Mały, Małolepszy, Żelazny* oraz zakończone na -owy, np. *Słodowy, Sadowy*, w M. lm przybierają końcówkę przymiotnikową: *Lepsi, Mali, Żelaźni, Małolepsi, Słodowi, Sadowi*.

Nazwiska na -y różne od przymiotników, mają w M. lm końcówkę rzeczownikową -owie, np. *Gajcy* – M. lm *Gajcowie*, D. *Gajcych*; *Batory* – M. lm *Batorowie*, D. *Batorych*; *Polony* – M. lm *Polonowie*, D. *Polonych*.

UWAGA!

Współcześnie coraz powszechniejszy jest zwyczaj pozostawiania w liczbie mnogiej obcych nazwisk opisywanego typu bez odmiany. Dotyczy to sytuacji, gdy stojący przy nazwisku rzeczownik pospolity jednoznacznie wskazuje na to, że nazwisko odnosi się do większej liczby osób. Z uwagi na praktykę językową w tym zakresie należy ten zwyczaj usankcjonować i za poprawną uznać np. formę D. lm: *ród Conti* (obok *ród Contich*). Bez rzeczownika *ród* – obowiązuje tylko postać D. z końcówką fleksyjną -ich. Możliwość nieodmieniańia tego typu nazwisk nie dotyczy nazwisk polskich. Poprawne są tylko formy: *bracia Słodowi* (nie: *bracia Słodowy), *Adam i Jan Lepsi* (nie: **Adam i Jan Lepszy*). Tak samo jest z nazwiskami par małżeńskich. Poprawna jest tylko forma: *państwo Małolepsi* (nie: **państwo Małolepszy*), *Maria i Antoni Żelaźni* (nie: **Maria i Antoni Żelazny*).

III. MĘSKIE NAZWISKA NIEODMIENNE

Niektóre nazwiska obce ze względu na ich fonetyczne zakończenie nie dają się włączyć do żadnego z wzorców polskiej fleksji – ani rzeczownikowej, ani przymiotnikowej. Do takich należą:

1. Nazwiska zakończone dźwiękiem, którego w polszczyźnie w ogóle nie ma, np. podobnym do -ła: *Dubois* [wym. Dibła], *Maurois* [wym. Morla], *Benoit* [wym. Benła], *Lacroix* [wym. Lakria]; *Bécu* [wym. Beki]; -e – *Richelieu* [wym. Riszeli];

2. Nazwiska zakończone dźwiękiem spotykanym wprawdzie w języku polskim, ale tylko na początku i w środku wyrazu, np. -u: *Papandreu, Nehru* [wym. Neru], *Decroux* [wym. Dekru], *Rembreanu* [wym. Rembrjanu], *Giraudoux* [wym. Żirodu], *Antonescu* [wym. Antonesku];

3. Nazwiska zakończone na akcentowane -o, np. *Boileau* [wym. Bualo], *Rousseau* [wym. Ruso], *Watteau* [wym. Wato], *Vigo* [wym. Wigo], *Clemenceau* [wym. Klemāso], *Cocteau* [wym. Kokto], *Hugo* [wym. Igo a. Ügo].

Takie nazwiska pozostają nieodmienne. Ze względów stylistycznych lepiej jest używać ich łącznie z odmienionym imieniem, tytułem lub innym określeniem.

Wśród nazwisk odmiennych, zwłaszcza o mniejszym zakresie użycia, jest grupa takich nazw osobowych, w których obcość brzmienia powoduje w praktyce językowej wyraźną tendencję do nieodmienności. Należą do nich nazwiska zakończone na:

a) samogłoskę -e, np. *Eliade, Moltke, Rabelais* [wym. Rable], *Montesquieu* [wym. Monteskje];

b) samogłoskę -i, np. *Medici* [wym. Mediczi], *Pavarotti, Mackenzie* [wym. Makenz-i], *Pahlawi, Carracci* [wym. Karraczci], *Dali*;

c) samogłoskę -o, np. *Dejneko, Pronaszko, Sidło, Ariosto, Caravaggio* [wym. Karawadzio];

d) nie wymawianą spółgłoskę w nazwiskach francuskich akcentowanych na ostatnią sylabę, np. *Bécaud* [wym. Beko], *Boulez* [wym. Bule], *Monet* [wym. Mone], *Foucault* [wym. Fuko], *Rimbaud* [wym. Rembo a. Rębo], *Gauguin* [wym. Gogę], *Gabin* [wym. Gabę].

Zwyczaj ten można tolerować. Konieczne jest jednak zastrzeżenie, że nieodmienność nazwiska wymaga używania wraz z nim odmienionego imienia, tytułu lub innego określenia.

IV. MĘSKIE NAZWISKA DWUCZŁONOWE

Polskie męskie nazwiska dwuczłonowe to połączenia właściwego nazwiska z dawnym przydomkiem, herbem szlacheckim, zawołaniem bojowym lub pseudonimem legionowym, partyzanckim, literackim.

Jeżeli nazwisko mężczyzny składa się z dwóch części, np. *Nowak-Jeziorański*, *Kaden-Bandrowski*, *Sęp Szarzyński* itp., to obie części są odmieniane według wzorców deklinacyjnych zgodnie z zasadami obowiązującymi w nazwiskach jednoczłonowych. Wyjątek stanowią polskie nazwiska złożone, w których pierwszy człon jest nazwą herbu lub zawołaniem bojowym, np. *Korwin-Mikke*, *Korab-Brzozowski*, *Lubicz-Zaleski*, *Pobóg-Malinowski*.

W takim wypadku może on pozostać nieodmienny, np.:

M.	<i>Sęp Szarzyński</i>	<i>Pobóg-Malinowski</i>
DB.	<i>Sępa Szarzyńskiego</i>	<i>Poboga</i> a. <i>Pobóg-Malinowskiego</i>
C.	<i>Sępowi Szarzyńskiemu</i>	<i>Pobogowi</i> a. <i>Pobóg-Malinowskiemu</i>
N.	<i>Sępem Szarzyńskim</i>	<i>Pobogiem</i> a. <i>Pobóg-Malinowskim</i>
Ms.	<i>Sępie Szarzyńskim</i>	<i>Łobogu</i> a. <i>Pobóg-Malinowskim</i>

W złożonych nazwiskach obcych oba człony odmieniają się zgodnie z regułami odmiany nazwisk jednoczłonowych, np.:

M.	<i>Perry-Johnson</i>
DB.	<i>Perry'ego-Johnsona</i>
C.	<i>Perry'emu-Johnsonowi</i>
Ms.	<i>Perrym-Johnsonie</i>

V. ODMIANA NAZWISK Kobiet – LICZBA POJEDYNCZA I MNOGA

Jedyną grupę kobiecych nazwisk odmiennych stanowią te, które zakończone są samogłoską *-a*, będącą zarówno wykładnikiem żeńskości, np. *Kowalska*, *Sawicka*, *Zawadzka*, *Nadolna*, jak i zakończeniem nazwiska męskiego, np. *Rokita*, *Masina* [wym. *Maz-ina* a. *Mas-ina*], *Cegięła*. Modelami deklinacyjnymi są dla nich przymiotniki i rzeczowniki rodzaju żeńskiego.

A. Nazwiska żeńskie z przyrostkami *-ska*, *-cka*, *-dzka*, *-na* oraz *-owa*, np. *Rembelska*, *Chojnacka*, *Sieradzka*, *Dymna*, *Mazurowa*, zarówno w *lp*, jak i *lm* odmieniają się według modelu przymiotnikowego (np. *ładna*, *niska*).

Wzór:

M.	<i>Rembelska</i>	<i>Mazurowa</i>	(siostry) <i>Rembelskie</i>	<i>Mazurowe</i>
D.	<i>Rembelskiej</i>	<i>Mazurowej</i>	(siostr) <i>Rembelskich</i>	<i>Mazurowych</i>
C.	<i>Rembelskiej</i>	<i>Mazurowej</i>	(siostr) <i>Rembelskim</i>	<i>Mazurowym</i>
B.	<i>Rembelską</i>	<i>Mazurową</i>	(siostry) <i>Rembelskie</i>	<i>Mazurowe</i>
N.	<i>Rembelską</i>	<i>Mazurową</i>	(siostrami) <i>Rembelskimi</i>	<i>Mazurowymi</i>
Ms.	<i>Rembelskiej</i>	<i>Mazurowej</i>	(siostrach) <i>Rembelskich</i>	<i>Mazurowych</i>

UWAGA!

Tworząc nazwiska kobiet od polskich nazwisk męskich o postaci przymiotnika, np. *Żelazny*, *Mądry*, *Ufny*, należy pamiętać o zwyczaju używania takich nazwisk w odniesieniu do kobiet także w formie bez wymiany końcówki *-y* na *-a*, będącej wykładnikiem żeńskości, oraz o tendencji do nieodmienności tych nazwisk, gdy odnoszą się one do kobiety. Można więc powiedzieć: *pani Mądry*, *panią Ufny* (obok równie poprawnej: *pani Mądra*, *pani Ufna*) itd. W takiej jednak sytuacji należy zawsze używać razem z nazwiskiem odmienionego imienia lub słowa identyfikującego płeć, np. wyrazu *pani*.

B. Pozostałe nazwiska kobiet zakończone na *-a* (w tym nazwiska ojcowskie na *-ówna*, *-anka* oraz odmeżowskie na *-ina/-yna*), np. *Puzynina*, *Bercowa*, *Marszałówna*, *Kanianka* mają odmianę rzeczownikową analogiczną do odmiany żeńskich rzeczowników pospolitych zakończonych na *-a* (np. *wdowa*).

Wzór:

M.	<i>Mniszkówna</i>		<i>Puzynina</i>		<i>wdowa</i>
D.	<i>Mniszkówny</i> (nie: * <i>Mniszkównej</i>)		<i>Puzyniny</i> (nie: * <i>Puzyninej</i>)		<i>wdowy</i>
CMs.	<i>Mniszkównie</i> (nie: * <i>Mniszkównej</i>)		<i>Puzyninie</i> (nie: * <i>Puzyninej</i>)		<i>wdowie</i>
B.	<i>Mniszkównę</i> (nie: * <i>Mniszkówną</i>)		<i>Puzyninę</i> (nie: * <i>Puzyniną</i>)		<i>wdowę</i>
N.	<i>Mniszkówną</i>		<i>Puzyniną</i>		<i>wdową</i>

VI. NAZWISKA KOBIET NIEODMIENNE

Większość nazwisk kobiecych tożsamy brzmieniowo z nazwiskami męskimi pozostaje nieodmienna. Dotyczy to zarówno nazwisk polskich, jak i obcych zakończonych na:

a) spółgłoskę, np. *Sand* [wym. Sād a. Sant], *Seymour* [wym. Sejmur], *Turner* [wym. Ter-ner], *Piaf*, *Marszałek*, *Kieniewicz*, *Zygun*, *Bacewicz*;

b) samogłoskę -i, np. *Negri*, *Ghandi* [wym. Gandi], *Saloni*;

c) samogłoskę -y, np. *Bovary* [wym. Bowari], *Kennedy* [wym. Kenedi];

d) samogłoskę -o, np. *Garbo*, *Dejneko*;

e) samogłoskę -e, np. *Reszke*, *Moltke*.

Lepiej jest używać ich razem z odmienionym imieniem lub słowem pozwalającym zidentyfikować płeć, np. z wyrazem *pani* (najślawniejsza role *Grety Garbo*; filmy z *Polą Negri*; piosenki *Tiny Turner*; wystąpienie *pani Reszke*; kariera *młodej Dejneko*).

VII. DWUCZŁONOWE NAZWISKA KOBIET

Polskie nazwiska dwuczłonowe kobiet są najczęściej połączeniem nazwiska panińskiego i odmeżowskiego. Pierwszym członem powinno być zawsze nazwisko rodowe, np. *Maria Skłodowska-Curie* (nie: *Curie-Skłodowska).

Poszczególne człony we wszystkich nazwiskach kobiet odmieniają się według zasad odmiany nazwisk jednoczłonowych, np.:

Wzór:

M.	<i>Jankowska-Cieślak</i>	<i>Zalewska-Kolenda</i>
D.	<i>Jankowskiej-Cieślak</i>	<i>Zalewskiej-Kolendy</i>
C.	<i>Jankowskiej-Cieślak</i>	<i>Zalewskiej-Kolendzie</i>
B.	<i>Jankowską-Cieślak</i>	<i>Zalewską-Kolendę</i>
N.	<i>Jankowską-Cieślak</i>	<i>Zalewską-Kolendą</i>
Ms.	<i>Jankowskiej-Cieślak</i>	<i>Zalewskiej-Kolendzie</i>

Jeśli oba człony są nieodmienne, np. *Erwina Ryś-Ferens*, należy poprzedzić je odmienionym imieniem lub słowem sygnalizującym żeńskość, np. wyrazem *pani* (*Sukcesy artystyczne pani Nowak-Fredro*).

VIII. TWORZENIE NAZWISK ODMEŻOWSKICH I ODOJCOWSKICH

System języka polskiego stwarza możliwość utworzenia od części polskich lub spolszczonych nazwisk męskich form używanych w odniesieniu do córek i żon. Sposób ich tworzenia jest uzależniony od zakończenia nazwiska męskiego. Nazwiska żon są tworzone za pomocą przyrostka -owa dla nazwisk zakończonych spółgłoską oraz -ina/-yna dla nazwisk zakończonych samogłoską -a, np. *Zajdel* – *Zajdlowa*, *Mniszek* – *Mniszkowa*, *Sapieha* – *Sapieżyna*, *Skarga* – *Skarżyna*, *Manteuffel* [wym. Mantojfel] – *Manteufflowa*, *Skucha* – *Skuszyna*.

Nazwiska córek mężczyzn o nazwiskach I grupy są tworzone za pomocą przyrostka -ówna, zaś II grupy przyrostkiem -anka: *Zajdlówna*, *Kucówna*, *Manteufflówna*, *Sapieżanka*, *Skarżanka*, *Skuszanka*.

Za pomocą przyrostka -anka tworzone są także nazwiska odojcowskie od nazwisk zakończonych na -g, -go, -ge, co pozwala uniknąć niemilego dla ucha zakończenia -gówna, np. *Hartwig* – *Hartwigowa*, ale: *Hartwiżanka* (nie: *Hartwigówna); *Kolago* – *Kolagowa*, ale: *Kołażanka* (nie: *Kolagówna); *Lange* – *Langowa*, ale: *Lanżanka* (nie: *Langówna).

UWAGA!

We wschodniosłowiańskich nazwiskach kobiet – zarówno panien, jak i mężatek, zakończonych na -owa, np. *Sołtykowa*, nie zamienia się tego zakończenia na -owowa czy -owówna.

(Błędne są formy: *Sottykowowa, *Sottykowówna). Podobnie nazwiska żon i córek, zakończone na *-ina*, np. *Puszkina*, nie otrzymują typowo polskich przyrostków tworzących nazwiska kobiece. Za błędne trzeba zatem uznać żeńskie postaci tych nazwisk w formach: *Puszkino-wa, *Puszkino-wna (poprawnie: *pani Puszkina*, *panna Puszkina*).

Kobiece nazwiska odmeżowskie i odojcowskie wychodzą z użycia, w tekstach często zyskują nacechowanie stylistyczne: są potoczne. Używając ich, należy pamiętać zarówno o konsekwencjach stylistycznych, jak i zasadach ich odmiany, o których pisano wyżej.

IX. ZASADY PISOWNI NAZWISK

Los nazwisk obcych w zakresie pisowni jest różny. Jedne zachowują oryginalną postać ortograficzną, inne, pisane oryginalnie w alfabecie innym niż łaciński, podlegają transkrypcji, jeszcze inne wreszcie występują w dwóch obocznych postaciach: oryginalnej lub spolszczonej.

1. Nazwiska obce zachowujące oryginalną postać ortograficzną

Liczną grupę nazwisk tworzą te, których zapis jest zgodny z oryginałem, np. *Strauss*, *Thackeray*, *Harrison*, *Joule*, *van Gogh*, *Andriolli*, *Lothe*, *Toth*, *Eiffel*, *Bunsch*, *Gluck*, *Schopenhauer*.

Przyczyną zachowania oryginalnej pisowni są przede wszystkim trudności spolszczenia wynikające najczęściej z obecności w ich wymowie dźwięków obcych systemowi fonetycznemu języka polskiego (np. w nazwisku *Krüger* dźwięku *ü*) oraz utrwalona tradycja w zakresie ich zapisu. Świadectwem ich adaptacji do języka polskiego jest to, że utworzone od nich wyrazy pochodne – przymiotniki – często zapisywane są zgodnie z regułami ortografii polskiej, a więc np. *Byron* – *bajronowski*, *Pasteur* – *pasterowski*, *Schiller* – *szylerowski*, *Bismarck* – *bismarkowski*.

Podobnie jest z zapisem terminów z zakresu fizyki, utworzonych od nazwisk obcych, np. *Hertz* – *herc*, *Coulomb* – *kulomb*, *Ampère* – *amper*, *Ohm* – *om*, *Watt* – *wat*.

2. Nazwiska zapisywane w postaci oryginalnej lub spolszczonej

Wśród nazwisk mających w zapisie postać oboczną można wymienić między innymi: *Chopin* – *Szopen*, *Voltaire* – *Wolter*, *Havlicek* – *Hawliczek*, *Komenský* – *Komeński*, *Molière* – *Molier*, *Rousseau* – *Russo*, *Washington* – *Waszyngton*, *Balzac* – *Balzak*, *Shakespeare* – *Szekspir*.

Pewien kłopot może sprawiać spolszczony zapis nazwisk Słowian piszących alfabetem łacińskim. Dopuszczalne jest zastępowanie oryginalnych liter *š*, *č*, *ř* przez polskie dwuznaki *sz*, *cz*, *rz* (np. *Jurčič* albo *Jurczicz*), oraz litery *ž* przez *ż*, a także *ě* przez *-ie*. Zamiast czeskich i słowackich *á*, *é*, *í*, *ý*, *ú* oraz czeskiego *v* można pisać *a*, *e*, *i*, *y*, *u*, a literę *v* zastąpić przez *w*. W nazwiskach serbsko-chorwackich, np. *Gundulić* zachowuje się oryginalne zakończenie *-ić*. (Zapis *Gundulicz jest zatem błędny).

3. Nazwiska obce zapisywane w transkrypcji fonetycznej

Osobną grupę nazwisk tworzą nazwiska rosyjskie, białoruskie, ukraińskie, bułgarskie, macedońskie i serbskie pisane w oryginale alfabetem innym niż łaciński, np. *Szotochow*, *Gonczarow*, *Gogol*, *Paustowski*, *Botew*, *Kołas*, *Mohylnycki*, *Natywajko*.

Ich zapis w języku polskim może być dokonywany na trzy sposoby:

a) poprzez ścisłą transliterację, tzn. oddawanie określonej litery zawsze tą samą literą alfabetu łacińskiego bez względu na odpowiadające jej brzmienie;

b) poprzez transkrypcję biblioteczną, tzn. oddawanie w przybliżeniu brzmień obcych z wykorzystaniem polskiego systemu ortograficznego;

c) poprzez transkrypcję wydawniczą uwzględniającą polszczenie pewnych brzmień, a także zakończeń nazwisk.

Szczegółowe zasady ostatniego, w praktyce najczęściej stosowanego systemu zapisu, można odnaleźć na przykład w „Nowym słowniku ortograficznym PWN” pod red. Edwarda Polańskiego.

4. Zapis nazwisk łacińskich i greckich

Problem z pogranicza ortografii i słowotwórstwa stanowi kwestia graficznej postaci nazwisk łacińskich i greckich. Przyjmuje się zasadniczo ich pisownię zgodną z ustaloną tradycją.

cją polską, np. *Horacjusz* (obok *Horacy*), *Wergiliusz* (obok *Wergili*), *Ajschylos* (obok *Eschyl*), *Owidiusz*, *Cyceron*.

Tylko w tekstach naukowych stosowany jest ich zapis zgodny z oryginałem, np. *Horatius*, *Cicero*, *Aischylos*.

Inaczej traktuje się nazwiska neolacińskie zakończone na *-ius*, np. *Sarbievius*, w których zwykle pozostawia się zakończenie *-ius*. Wyjątek stanowią nazwiska o utrwalonym zakończeniu *-iusz* (*-jusz*), np. *Knapiusz*, *Kartezjusz*.

5. Zapis nazwisk polskich

Nazwiska polskie znanych postaci historycznych żyjących przed XIX w. zapisuje się zgodnie z zasadami dzisiejszej ortografii. Zapisujemy zatem *Mikołaj Rej* (nie: *Rey), *Tadeusz Rejtan* (nie: *Reytan).

Nazwiska osób żyjących w wieku XIX i XX piszemy zgodnie z ich oryginalną pisownią, np. *Władysław Reymont* (nie: *Rejmont), *Jerzy Giedroyc* (nie: *Giedrojć), *Aleksander Gieysztor* (nie: *Giejsztor).

ZASADY AKCENTOWANIA W WYMOWIE NAZWISK.

Problemy akcentowe dotyczą nazwisk pochodzenia obcego. Zasadniczo należy je akcentować tak jak w języku, z którego pochodzą, np. *Pompidou* [wym. *Pompidu*], *Lindenberg* [wym. *Lindenberk*].

1. W nazwiskach francuskich akcent pada zawsze na ostatnią sylabę, np. *Maginot* [wym. *Mazino*], *Barbusse* [wym. *Barbüs*], *Cousteau* [wym. *Kusto*], *Cézanne* [wym. *Sezan*].

2. W nazwiskach czeskich, słowackich, łużyckich akcent spoczywa na pierwszej sylabie, np. *Havlicek* [wym. *Hawliczek*], *Čišinski* [wym. *Cziszinski*].

3. W nazwiskach angielskich i niemieckich akcentowana jest sylaba rdzenna, w praktyce oznacza to pierwszą sylabę, np. *Ehrenberg* [wym. *Erenberk*], *Hamilton* [wym. *Hamilton*], *Luksemburg* [wym. *Luksemburk*].

Istnieje grupa nazwisk obcych do tego stopnia zaadaptowanych do języka polskiego, że dopuszczalna jest nie tylko ich polska pisownia, ale również akcentowanie zgodne z zasadami języka polskiego, to jest na przedostatniej sylabie, np. [wym. *Molier a. Molier*], [wym. *Wolter a. Wolter*].

Należy pamiętać o tym, że wszystkie nazwiska pochodzenia obcego, jeśli tylko się odmieniają, w przypadkach innych niż mianownik uzyskują akcent na przedostatniej sylabie, jeśli liczba sylab jest większa niż w mianowniku. Ta zasada dotyczy także nazwisk pochodzenia rosyjskiego, np. [wym. *Oniegina*, nie: *Oniegina*], [wym. *Potiomkina*, nie: *Potiomkina*], [wym. *Szukszyna*, nie: *Szukszyna*], [wym. *Suworowa*, nie: *Suworowa*], [wym. *Turgieniewa*, nie: *Turgieniewa*]. Jeżeli liczba sylab formy nazwiska w narzędniku i miejscowniku jest taka sama, jak liczba sylab w mianowniku, to pozostaje akcent taki, jak w mianowniku, czyli np. w nazwiskach francuskich na ostatniej sylabie: *M. Valery* [wym. *Waleri*], *Debussy* [wym. *Debis-i*], *Beaumarchais* [wym. *Bomarsze*] – NMs. *Valerym* [wym. *Walerim*], *Debussy* [wym. *Debis-im*], *Beaumarchais'm* [wym. *Bomarszem*]. W nazwiskach anglosaskich typu *Kennedy* [wym. *Kenedi*] dopuszczalne jest w formach narzędnika i miejscownika oprócz wymowy zgodnej z powyższą zasadą [wym. *Kenedim*], akcentowanie na przedostatniej sylabie [wym. *Kenedim*]. (D.Z.J.)

NAZWY MIESZKAŃCÓW (kontynentów, państw, krain, regionów, prowincji, miast, wsi, dzielnic i planet) tworzymy następująco:

I. NAZWY MĘSKIE

1. Przez dodanie do podstawy słowotwórczej, którą jest najczęściej nazwa miejscowa, wyspecjalizowanych przyrostków, tzn.

a) *-anin* (przy podstawach obcych *-janin* || *-ianin*), np. *Afrykanin*, *Rosjanin*, *Łużyczanin*, *Podolanin*, *Małopolanin*, *Galicjanin*, *kijowianin*, *opolanin*, *maciejowiczianin*, *żoliborzanin*, *Marsjanin*, *Wenusjanin*, *Ziemianin*;

b) *-czyk*, np. *Angolczyk*, *Baskijczyk*, *Duńczyk*, *hanowerczyk*, *Galilejczyk*, *Kanadyjczyk*, *Kreteńczyk*, *Kubańczyk*, *Macedończyk*, *malborczyk*, *salzburczyk*, *Wenezuelczyk*;